

Landschapsbeeld
biodiversiteit

Kempens Plateau

Provincie
Antwerpen

Kempens Plateau

Voorwoord	4
Inleiding	6
Situering Kempens Plateau	7
Karakterisering landschap	8
Natuur- en landschapsweetjes	9
Landschapsbeeld biodiversiteit	10
Natuur- en landschapsweetjes	12
Uitdagingen voor de toekomst	15
Voorbeeldprojecten	16
Colofon	18

Voorwoord

Natuur is mooi om naar te kijken, in te wandelen of in te spelen. Natuur biedt ook heel wat diensten aan de maatschappij, van bestuiving tot waterzuivering.

Om voldoende, kwalitatieve natuur te behouden, is permanente aandacht van alle overheden noodzakelijk, zowel mondiaal als lokaal. Er zijn immers verschillende oorzaken waardoor natuur nog dagelijks verdwijnt of verkleint.

Hoog in die lijst van oorzaken staat versnippering van natuur door het bouwen van woningen en bedrijven, aanleggen van wegen, plaatsen van hekken en stuwen, ...

Versnippering zorgt voor het verkleinen van natuurgebieden, het vergroten van de verstoringen in die gebieden en verkleint de mogelijkheden voor planten en dieren om zich doorheen het landschap te verplaatsen. Dat laatste is voor veel dieren essentieel. Denk maar aan de seizoenstrek van padden.

Het vermijden van versnippering en (opnieuw) verbinden van natuurgebied biedt hier oplossingen.

Om dit mogelijk te maken, werden voor de provincie Antwerpen de landschapsbeelden biodiversiteit ontwikkeld. Ze bieden zowel een inspirerend als ecologisch onderbouwd kader van hoe we de natuur in onze provincie wenselijk verbinden.

Het vergroenen van scholen en bedrijven, openbaar groen, een meer ecologisch beheer van tuinen, het aanleggen van poelen, het herstellen van netwerken van bosjes, houtkanten en bomenrijen, ... De landschapsbeelden biodiversiteit zorgen voor een globale visie op het groen-blauw netwerk in onze provincie. We gaan voor concrete resultaten en projecten waaraan diverse actoren kunnen meewerken.

Na het Internationaal Jaar van de Biodiversiteit in 2010, werd 2011–2020 uitgeroepen tot Decennium van de Biodiversiteit. Halfweg het decennium stellen we nu de landschapsbeelden biodiversiteit voor. Ik hoop met de landschapsbeelden een extra 'boost' te kunnen geven aan het realiseren van dit mondiale project.

Werken aan biodiversiteit doen we zichtbaar en onzichtbaar in onze provincie. We doen dit niet alleen, maar samen met heel wat gedreven partners. Bedankt voor al jullie inzet voor méér groen voor méér dieren en planten!

A photograph of Rik Röttger, a man with curly hair and glasses, wearing a light-colored button-down shirt. He is standing outdoors with his arms crossed, in front of a body of water and a line of trees. The background shows a clear blue sky and a calm lake reflecting the surrounding environment.

Rik Röttger
Gedeputeerde voor leefmilieu

Inleiding

Een 'landschapsbeeld biodiversiteit' geeft een inspirerende en ecologisch onderbouwde visie op het groen-blauw netwerk of groene infrastructuur voor een welbepaald gebied van de provincie Antwerpen.

Voor de volledige provincie Antwerpen werden 18 landschapsbeelden biodiversiteit gemaakt. Aan het maken van deze landschapsbeelden biodiversiteit is een uitvoerige landschaps- en soortenanalyse voorafgegaan. De indeling, de naamgeving en de uitwerking van de landschapsbeelden is gebeurd in overleg met een uitgebreide stuurgroep met vertegenwoordigers van onder meer de Vlaamse Overheid, regionale landschappen en bosgroepen.

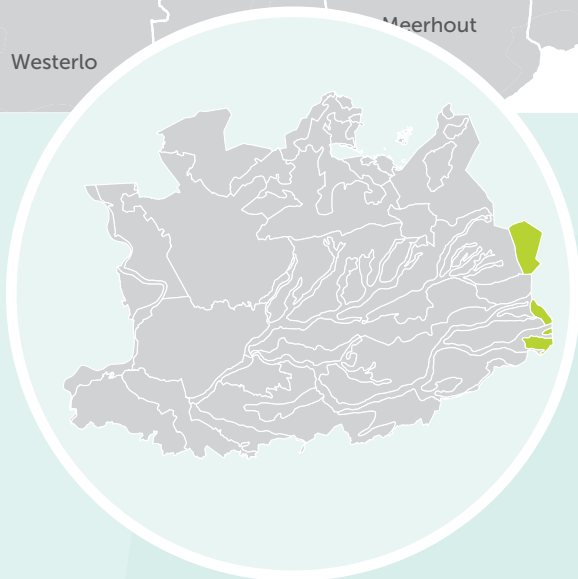
De landschapsbeelden biodiversiteit tonen de gewenste types groene infrastructuur in landschappen waarin mensen wonen en werken. Ook in het landschap buiten de (grote) natuurgebieden liggen er namelijk heel wat kansen om te werken aan groene infrastructuur, denk maar aan particuliere tuinen, wegbermen, waterlopen, landbouwgronden, de speelplaats van een school, een plantsoen in een wijk, de tuin bij een bibliotheek of gemeentehuis, industrieterreinen, een particulier bos,....

Het begeleidend boekje, dat u in handen heeft, bevat niet alleen een uitgebreide lijst maatregelen die genomen kunnen worden, het geeft ook tal van natuur- en landschapsweetjes over de streek, voorbeelden van projecten die de groene infrastructuur in deze streek nu reeds verbeteren,... Het landschapsbeeld biodiversiteit voor deze regio bevindt zich in het midden van dit boekje, zodat het makkelijk uitneembaar is.

Heel wat actoren zijn in dit landschap actief. Door samenwerking tussen deze actoren te stimuleren, willen we komen tot meer samenhang tussen de maatregelen die zij nu reeds nemen om de biodiversiteit te bevorderen.

Heeft u zin om de natuur in uw omgeving een handje te helpen, dan biedt dit boekje u de nodige inspiratie. Mocht u nog vragen hebben, aarzel dan niet om de provincie Antwerpen te contacteren.

Situering Kempens Plateau

Karakterisering landschap

Het Kempens Plateau bevat een uitgestrekt bos- en akkercomplex. De bossen bestaan voornamelijk uit naaldhoutbestanden met grove den. Er is tevens een belangrijk aandeel gemengde bestanden en loofhout. Loofbossen komen sterk verspreid voor en bestaan voornamelijk uit eiken-berkenbos. Op open plekken, in bosranden, brandgangen en in de ondergroei van jonge bossen, kun je restanten van heide vinden.

De landbouwgronden bestaan hoofdzakelijk uit grootschalige akkers en liggen ingesloten in de bossen. Dit karakteristieke dambordpatroon is het resultaat van de ontginningen. Op de grens van de landbouwpercelen staan vaak houtkanten. Maar ook elders in het landschap zijn bomenrijen en houtkanten aanwezig.

De bossen en landbouwgronden worden doorkruist door tal van grachten en waterlopen. Het aan weerszijden beboste Postels Vaartje heeft een belangrijke verbindende functie: doorheen een open akkerlandschap verbindt het de naaldbossen van dit gebied met de zeer waardevolle bosrijke omgeving, net over de provinciegrens, in Limburg.

De abdij van Postel is een cultuurhistorisch zeer waardevol landschapsbaken.

Natuur- en landschapssweetjes

Het groene Postel

In de 12de eeuw werden door de abdij van Floreffe Norbertijnen naar Postel gestuurd om er een kerk en polyvalente landbouwkolonie te stichten.

Onder invloed van de Norbertijnen vonden talrijke veranderingen plaats in het landschap: er waren loofbosontginningen, heide werd gevormd en akkers aangelegd, moerassen werden drooggelegd, heide werd herbebost en veen werd ontgonnen. Deze ontginningen gaven het landschap zijn typisch dambordpatroon, met een afwisseling tussen landbouwgronden en bos. Nabij de abdij komen ook zeer oude dreven voor.

Doordat het gebied zeer lang in handen bleef van een beperkt aantal eigenaars, is het landschap er relatief ongerept. Ook nu nog is Postel een plek waar je heerlijk kan vertoeven in het groen.

Gewone dwergvleermuis

Houdt van

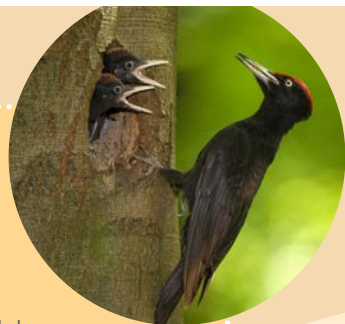
Kleine insecten zoals muggen en motten. Ze kunnen er wel 300 per nacht vangen! Ze vangen deze insecten boven waterpartijen, tuinen, langs bosranden of bomenrijen, rond straatverlichting,... Bomenrijen, dreven, houtkanten, waterlopen,... zijn ook belangrijk als verbindende elementen tussen verblijfplaatsen en jachtgebieden.

Bijzonderheden

De gewone dwergvleermuis houdt een winterslaap vanaf november tot begin maart. Soms duurt de winterslaap iets langer: tot april! Ze overwinteren overwegend in gebouwen, maar ook in bomen in parken en bossen. Ze wegen ongeveer 4 – 9 gram.

Zwarte specht

Leefgebied

Oude bossen met een groot aandeel loofbomen en verzwakte of dode bomen. Deze provinciale prioritaire soort lijkt een voorkeur te hebben voor oude beuken. Voor een nestholte verkiezen ze bomen in de buurt van een open plek. Ook dreven en bomenrijen tussen bosgebieden zijn belangrijk voor zwarte spechten. Deze bestaan bij voorkeur uit eik of beuk. Wist je dat ook andere dieren gebruik maken van de nestholtes van zwarte spechten? Dit kunnen bijvoorbeeld andere spechten zijn of boomklevers, vleermuizen of boommarters.

Bijzonderheden

De zwarte specht heeft een verborgen levenswijze. Meestal verstoppt hij zich aan de achterzijde van een boom. Hij is zelfs zo slim dat wanneer je om een boom heen loopt, hij net als jij rond de boom zal bewegen, zodat hij toch onzichtbaar blijft.

Kempense heide

Wist je dat de Kempen tot in de 19de eeuw bekend stond als een heidestreek? In Mol getuigen verschillende toponiemen van dit heideverleden. Zo vind je er onder meer de Witherenheide, Bladelse Heide, Luiksgestelse Heide en Zeven Heerlijkhedenheide.

Veldparelmoervlinder

Leefgebied

Droge, voedselarme, kruidenrijke graslanden met open plekken, lage en hogere begroeiing en windluwe hoekjes. De aanwezigheid van struiken, struwelen, een bosrand,... is positief, maar ze mogen geen schaduw werpen op de voor veldparelmoervlinder geschikte plekken.

Eitjes worden afgezet op rozetvormige smalle weegbree. Nectar zoekt deze provinciale prioritaire soort vaak bij wilde margriet en knoopkruid.

Gladde slang

Leefgebied

Droge gebieden zoals heideterreinen, bosranden, open plekken in bossen, droge graslanden,... deze bevatten zowel open plekken om te zonnen als begroeiing om te schuilen. In de provincie Antwerpen komt hij nog slechts op drie plaatsen voor!

De gladde slang heeft een eerder verborgen levenswijze.

Ze schuilen onder meer onder omgevallen boomstammen, tussen de begroeiing of onder stenen.

Bijzonderheden

De gladde slang dankt zijn naam aan zijn gladde schubben.

Hij is niet-giftig. Is er gevaar, dan blijft hij doodstil liggen. Kan de slang onverwacht geen kant meer op, dan durft hij te bijten, maar deze beet is in principe ongevaarlijk.

De jongen worden levend geboren. Bij hun geboorte kunnen ze reeds tot 20 cm groot zijn!

De Malou

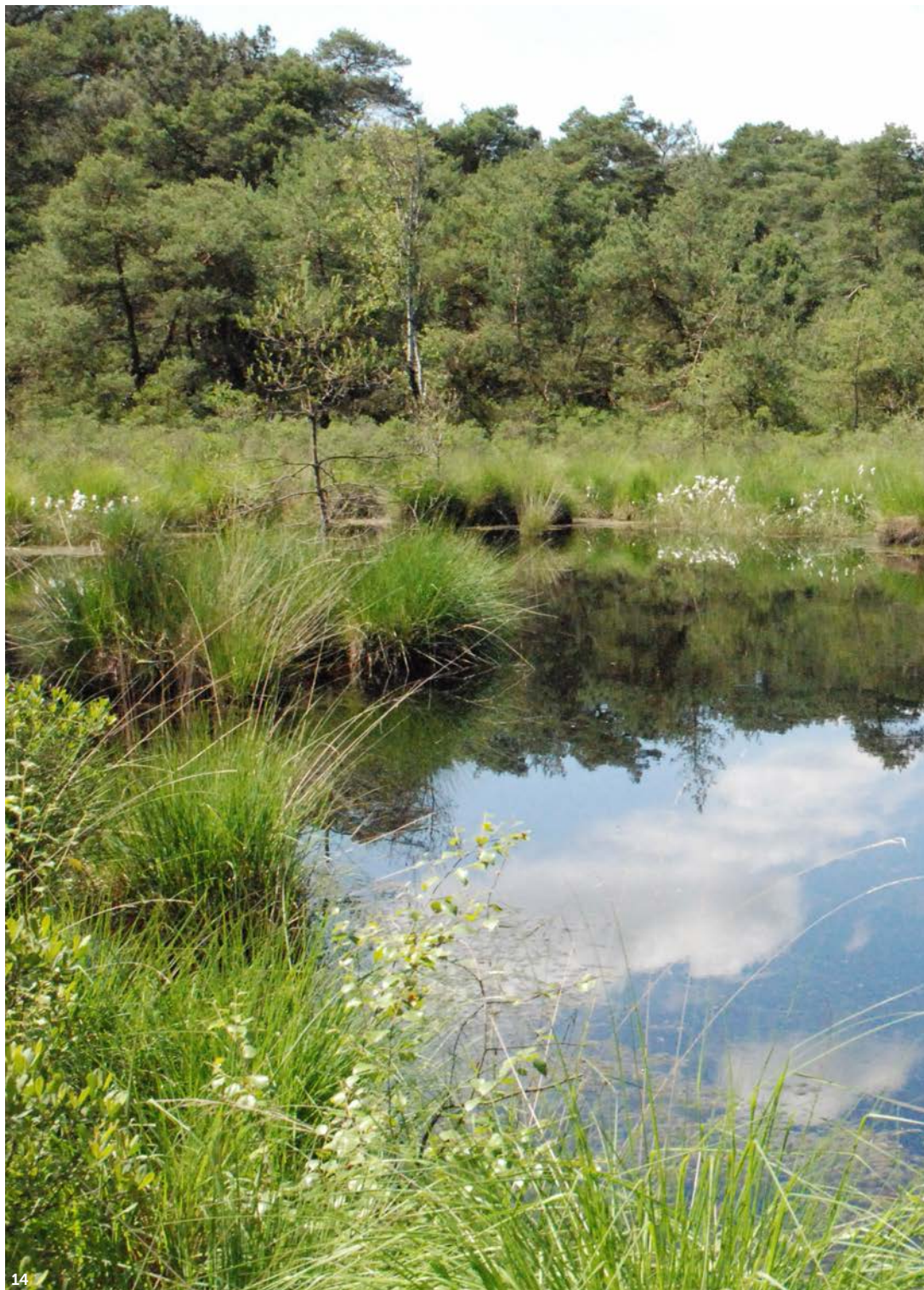
De Malou is een landbouwgebied in Balen, gelegen tussen de Schoorheidestraat, het Kanaal naar Beverlo en de Steenweg op Leopoldsburg. Opeenvolgende eigenaars lieten elk hun sporen na in het landschap. Minister van Financiën Malou kocht tussen 1863 en 1866 een groot deel van de toenmalige heidegronden op. Hij gebruikte het als jachtdomein en liet onder meer het waaiervormig wegennet aanleggen.

In 1928 komt het domein in handen van verzekeringsmaatschappij 'Antverpia'. Hoewel zij een industriële ontwikkeling van het gebied voor ogen hadden, strooit de economische crisis roet in het eten. Na onderzoek blijkt het gebied echter uitermate geschikt als landbouwgebied. Onder invloed van de verzekeringsmaatschappij wordt een bevoeiingssysteem aangelegd via taplopen op het Kanaal van Beverlo, er worden hoeses gebouwd en er wordt stadsmest aangevoerd om de gronden vruchtbaarder te maken. De hoeses bleven tot op heden bewaard.

De komende jaren zal in dit gebied gewerkt worden aan het behoud en het versterken van de landschapsstructuur.

Wist je trouwens dat de heideplantjes die je hier en daar in de bermnen kan vinden wellicht een overblijfsel zijn van de 'Schoorse Heyde'? De Schoorse Heyde was een gemeenschappelijke heide tussen Balen, Lommel, Hechtel-Eksel, Beverlo, Oostham en Olmen.

Uitdagingen voor de toekomst

We bekeken welke maatregelen we kunnen nemen om te komen tot een beter netwerk van groene infrastructuur en baseerden ons hiervoor op de kenmerken van het landschap en de soorten die er voorkomen. Sommige van deze maatregelen zijn makkelijk te realiseren, andere zullen meer inspanning vragen.

Naast onderstaande maatregelen zijn ook volgende aspecten belangrijk: het ecologisch beheren van tuinen, openbaar groen en bedrijventerreinen en het doordacht verwijderen van invasieve plantenexoten.

droge bossen en struwelen/bosranden/overgang bos-heide/droge heide

- ontwikkelen van open plekken (heideherstel)
- ontwikkelen en beheren van bosranden (heideherstel)
- bosvorming naar gemengd bos en eiken-berkenbos
- uitvoeren van een natuurgericht bosbeheer
- behouden van ecologisch waardevolle bomen en dood hout

droge graslanden

- ecologisch maaibeheer van droge graslanden en bermen

vochtige tot natte heide en vennen

- herstel veen- en heidevegetaties, o.m. door kappen van bos of het uitgraven van vennen

open landbouwgebied

- behoud en beperkte aanleg bomenrijen

zuurstofrijke beken

- verbeteren waterkwaliteit, o.m. door de aanleg van grasbufferstroken
- gefaseerd ruimings- en maaibeheer van de water- en oevertvegetatie
- bevorderen structuurkwaliteit waterloop
- opheffen vismigratieknelpunten

Voorbeeldprojecten

Met de landschapsbeelden biodiversiteit willen we komen tot een functioneel netwerk van groene infrastructuur. Talrijke partners zetten zich reeds in voor het vergroenen van het landschap. Denk maar aan een gemeente die de bermen ecologisch beheert, een wildbeheereenheid die een fauna-akker aanlegt of een landbouwer die een haag aanplant als perceelsscheiding.

Ook in deze regio worden reeds heel wat initiatieven genomen. Teveel om een volledige lijst te kunnen geven. We geven graag enkele voorbeelden!

De gemeenten Balen en Mol werken mee aan de actie 'Behaag onze Kempen', een initiatief van de Intercommunale IOK. Door het **aanbieden van gemengde, streekeigen haagplanten**, worden inwoners gestimuleerd om hun tuin natuurvriendelijk in te richten.

De Vlaamse Overheid, departement Leefmilieu, Natuur en Energie, legde een ecoduct aan over de E34 in Postel. Dankzij deze natuurbrug kunnen dieren zich gemakkelijker verplaatsen van de ene zijde van de E34 naar de andere. Hierdoor worden **gebieden die door de E34 van elkaar gescheiden waren geraakt, opnieuw verbonden**. Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete verzorgt onder meer de communicatie over dit project en organiseert overleg met talrijke partners om ook de omgeving te verbeteren, bijvoorbeeld door dreefherstel, heideherstel, bosrandontwikkeling,...

In Postel
voert Bosgroep
Kempense Heuvelrug,
samen met Regionaal
Landschap Kleine en Grote Nete,
diverse herstel- en inrichtingswerken
uit, zoals de **bestrijding van invasieve
plantenexoten** als pontische
rododendron, Amerikaanse
vogelkers en Japanse
duizendknoop en het creëren
van stand dood hout en
open plekken in het
bos.

Colofon

Landschapsbeeld biodiversiteit, Kempens Plateau, is een uitgave van de deputatie van de provincieraad van Antwerpen:

Cathy Berx, gouverneur-voorzitter
Luk Lemmens
Ludwig Caluwé
Inga Verhaert
Bruno Peeters
Peter Bellens
Rik Röttger

Verantwoordelijke uitgever

Dirk Vandebussche
Koningin Elisabethlei 22
2018 Antwerpen

Teksten en redactie

Provincie Antwerpen

Vormgeving

Bart Rylant – Studio Hert

Referentie (na schriftelijke toestemming)

Landschapsbeeld biodiversiteit, Kempens Plateau, uitgave van de deputatie van de provincie Antwerpen, editie 2015, pagina('s) waarnaar u verwijst.

Eerste druk

juni 2015

Wettelijk depotnummer

D/2015/0180/23

Beeldmateriaal

([b]oven, [m]idden, [o]nder)

BOS+ (p 17)

Bosgroep Kempense Heuvelrug (p 14)

Yves Coussement (p 5)

Norbertijnenabdij Postel vzw (p 8)

Provincie Antwerpen (p 4)

Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete (p 13 [m], p 16)

Toerisme Provincie Antwerpen (p 9 [b])

VILDA – Yves Adams (p 9 [o], p 13 [b])

VILDA – Lars Soerink (p 12 [b])

VILDA – Misjel Decler (p 12 [o])

Gewone dwergvleermuis, veldparelmoervlinder en zwarte specht zijn provinciale prioritaire soorten. Meer info op www.provincieantwerpen.be, zoeken op 'provinciale prioritaire soorten'

ARCADIS - Wilfried Jansen
of Lorkeers (p 1, p 10)

Bronnen

Opstellen van ecoprofielen voor diverse regio's in de provincie Antwerpen (2013) – Grontmij Belgium NV, in opdracht van Provincie Antwerpen
Dienst Duurzaam Milieu- en Natuurbeleid (2010): Provinciale Prioritaire Soorten Provincie Antwerpen.
Provincie Antwerpen
Inventaris Onroerend Erfgoed

DIENT DUURZAAM MILIEU- en NATUURBELEID
Departement Leefmilieu

Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen

T 03 240 57 19 - leefmilieu@provincieantwerpen.be

www.provincieantwerpen.be

